
Guia de lectura

Història política

PID_00251638

Rubén Carrillo Martín

Temps mínim de dedicació recomanat: 1 hora

Índex

1. Introducció	5
1.1. Estadis	6
1.2. Metodologia general per a l'elaboració de les PAC	7
2. Lectures	8
2.1. Context històric general	8
2.1.1. Held, McGrew, Goldblatt, Perraton: <i>El Estado territorial y la política global</i>	8
2.2. L'estat modern	9
2.2.1. Anderson: <i>El Estado absolutista</i>	11
2.3. L'estat nació	12
2.3.1. Eric Hobsbawm: <i>Nación y nacionalismo desde 1780. Programa, mito y realidad</i>	12
2.3.2. Gellner: <i>Naciones y nacionalismo</i>	14
2.4. La crisi de l'estat modern i l'estat totalitari	15
2.4.1. Linz: <i>Totalitarian and Authoritarian Regimes</i>	16

1. Introducció

El poder és probablement el factor més transcendent en la història política. En el passat, el poder ha tingut tota mena de manifestacions i orígens. La pregunta sobre com s'origina i s'exerceix l'autoritat dins d'un determinat col·lectiu és fonamental a l'hora de fer una anàlisi de l'evolució històrica de les societats humanes. Malgrat que el poder s'ha expressat en diferents formes al llarg del temps, una de les seves manifestacions més importants és l'estat. Per aquesta raó, la formació de l'estat ha de ser part de les narratives historiogràfiques. En aquesta assignatura examinarem l'evolució històrica de l'estat com a manifestació del poder i des d'una perspectiva global, per tal d'entendre i reflexionar al voltant d'aquest concepte.

Hi ha dos objectius complementaris. D'una banda, assolir una perspectiva holística de l'evolució de l'estat, com a manifestació política del poder, aprenent a diferenciar, caracteritzar i explicar la transició entre tres estadis diversos: l'estat modern, l'estat nació i l'estat totalitari. Per a donar suport a l'aprenentatge d'aquest vessant, es proposen unes lectures descrites més endavant en aquesta guia. D'altra banda, posar en pràctica aquest bagatge teòric amb l'elaboració d'un estudi de cas, d'un país concret, a partir del llistat de propostes presentades a continuació, per a aconseguir, mitjançant aquest exercici, aprendre amb detall l'evolució de les formes d'organització política a un territori concret.

Propostes d'estudis de cas			
Japó	Xina	Itàlia	Rússia
Turquia	Estats Units	Alemanya	Algèria
Etiòpia	Sudàfrica	Vietnam	Irlanda
Brasil	Mèxic	Hongria	Egipte

Es poden proposar altres estudis de cas, que hauran de ser justificats i pactats amb el professorat

També elaborareu una PAC, per a cadascun dels tres moments evolutius o estadis de formació dels estats, sobre el país objecte del vostre estudi de cas, és a dir, tipificareu i explicareu l'evolució de l'estat del país que heu triat, seguint la metodologia que es descriu en aquesta guia, i sustentant-vos en les lectures que es proposen. La vostra tasca serà identificar en el vostre estudi de cas aquests tres moments o estadis evolutives de l'estat. Per a fer-ho, haureu d'identificar el context intern i extern (les causes internes i externes) que va comportar l'establiment de noves estructures polítiques, i els principals autors de cada cas. La vostra anàlisi de cas us permetrà caracteritzar l'estat modern, l'estat nació i la crisi de l'estat, o estat totalitari, dins d'un context històric i geogràfic concret.

1.1. Estadis

En la història de l'emergència de l'estat nació observem tres moments històrics ben diferenciats, particularment si ens fixem en el desenvolupament a Europa. Cal tenir en compte que la següent és una caracterització molt general i que els estadis es poden solapar cronològicament, o que en un país determinat en falti algun. Per a situar aquests tres moments en un context històric, teniu al vostre abast la lectura del primer capítol del llibre *Transformaciones globales. Política, economía y cultura*, de David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt i Jonathan Perraton. En aquesta guia trobareu desglossades algunes de les idees principals, i dirigim la vostra atenció a reflexions i punts clau del text. Abans d'entrar en aquest comentari, cal fer-ne un breu resum:

1) El primer estadi és el desenvolupament de l'anomenat «estat modern». En aquest àmbit, i partint d'un món on l'autoritat era dispersa i els àmbits jurisdiccionals de les entitats polítiques eren territorialment limitats, a partir del segle XV, però sobretot al llarg dels tres segles subseqüents, certes monarquies, particularment la hispànica, la francesa i l'anglesa, van començar a limitar el poder de les aristocràcies militars territorials, és a dir, els senyors feudals, i van consolidar entitats polítiques amb burocràcies més complexes i major capacitat d'actuació. Això va comportar el gradual afebliment del poder més localitzat dels nobles i, en última instància, l'emergència de l'estat modern, equipat amb unes capacitats de recaptació fiscal i d'organització militar i naval molt més grans que les que tenien les entitats polítiques durant l'edat mitjana. Si bé aquest és un procés de l'Europa occidental, podem veure paral·lelismes arreu del món en processos com la formació dels imperis mexica i incaic a Amèrica en la segona meitat del segle XV o, de forma més semblant al procés europeu, en l'organització del shogunat Tokugawa al Japó, en la transició del segle XVI al XVII.

2) El segon moment diferenciat en l'evolució de l'estat és el procés d'evolució de l'estat nació a partir de l'esclat de la Revolució Francesa de 1789, les independències americanes (1776-1824) i les revolucions liberals, col·lectivament anomenades la «primavera dels pobles» de 1848 a Europa. A la resta del món, durant el segle XIX, l'imperialisme europeu va influenciar l'emergència de moviments nacionalistes, sobretot cap al final del segle XIX i la primera meitat del segle XX. La transformació clau va ser la identificació d'un poble amb una entitat política determinada anomenada l'estat nació. Els líders de tots aquests moviments nacionalistes van confrontar-se amb el repte d'amalgamar col·lectius de persones amb lligams, que podien ser ètnics, religiosos, culturals, lingüístics o històrics, per a formar comunitats sostenibles. Cap als anys 1960, la major part del món estava configurada en una col·lecció d'estats nació independents amb identitats, mites fundacionals i territoris diversos, però amb simbologia, organització i funcions quasi idèntiques.

3) El tercer estadi va ser l'emergència dels estats totalitaris, fruit de moviments populistes i revolucionaris, característics de la primera meitat del segle XX. Aquests moviments van comportar la crisi de l'organització política dels estats nació liberals sorgits durant el segle anterior. Els líders d'aquesta onada de transformació política pretenien trencar amb les estructures de poder pre-existents i formar-ne de noves. Els exemples paradigmàtics són la Unió Soviètica estalinista, la Itàlia feixista i l'Alemanya nazi, però trobem d'altres manifestacions semblants arreu del món. Una de les característiques fonamentals d'aquest tipus d'organització política va ser l'expansió dels poders dels estats mitjançant l'erradicació d'estructures institucionals, que podien ser tant autoritàries com democràtiques, depenent de quin país fos, i la construcció de noves estructures encaminades a enfortir més el líder o un partit únic, que es considerava l'expressió última de l'estat i la voluntat de la població.

1.2. Metodologia general per a l'elaboració de les PAC

Les tres PAC corresponen als tres estadis. En la primera, analitzareu l'emergència de l'estat modern. En la segona, us centrareu en l'articulació de l'estat nació. En la tercera, valoreu la crisi del model d'estat nació i l'establiment (si escau) d'un sistema populista o totalitari.

La metodologia que haureu de seguir per a cadascuna de les PAC serà la mateixa. Heu de:

- Recollir de les lectures seleccionades per a cada estadi els punts més importants. Considereu, per a assolir aquest punt, les propostes que es fan en aquesta guia.
- Preparar una bibliografia sobre el país del vostre estudi de cas i comentar-la amb el professorat. La bibliografia haurà de constar en la PAC.
- Fer un estudi sobre la implantació del model d'estat que pertorqui a cada PAC un cop tingueu localitzades les fonts i clar el marc teòric, tot contestant les següents qüestions:
 - Quines van ser les pressions internes que motivaren la formulació del model d'estat?
 - Quines van ser les pressions externes?
 - Com es va justificar el nou sistema?
 - Quins van ser els principals actors (persones o institucions) que participaren en el procés?
 - Quines van ser les estructures (administratives, socials, polítiques i econòmiques) que sorgiren arran d'aquesta transformació?
 - Quins elements van tenir continuïtat respecte a l'antic sistema, i quins van canviar?

2. Lectures

Per a ajudar-vos en l'elaboració de les PAC, teniu assignades les lectures que comentem a continuació. En primer lloc, teniu un text general (Held, McGrew, Goldblatt i Perraton) introductori als principals esdeveniments de les transformacions dels estats i de les transicions des de l'organització política abans de l'estat cap a l'estat modern, l'estat nació, i la crisi de l'estat nació. Aquest primer text us ha de servir per a situar-vos en el context més general de l'època i la fenomenologia històrica que tractarem en l'assignatura. Tot seguit, trobareu breus resums històrics i lectures per a cadascun dels tres estadis evolutius que es tracten. En primer lloc, un text sobre l'emergència de l'estat modern absolutista (Anderson, Perry). En segon lloc, tres lectures sobre l'articulació de l'estat nació (Anderson, Benedict; Hobsbawm i Gellner). Finalment, un text sobre els estats autoritaris i totalitaris (Linz).

2.1. Context històric general

2.1.1. Held, McGrew, Goldblatt, Perraton: *El Estado territorial y la política global*

Com a part d'un estudi més gran sobre l'emergència i les implicacions de la globalització en les societats contemporànies, els autors analitzen de forma general els orígens dels estats territorials. Aquest esdeveniment planteja el pas d'un món organitzat políticament en imperis a un d'organitzat en estats nacionals. Els autors també reflexionen sobre com va sorgir la diplomàcia interestatal, i quines conseqüències va tenir en el desenvolupament de l'estat. Durant la lectura del capítol introductori, fixeu-vos en les condicions que els autors descriuen com a predeterminants de la formació dels estats territorials. Anoteu quins factors limitaven el poder dels imperis.

Penseu per què els autors posen l'èmfasi en qüestions militars quan parlen dels imperis. Els autors assenyalen un factor coercitiu com a element clau en la formació i consolidació dels imperis que heu d'identificar. Reflexioneu amb les idees que proporcionen els autors sobre els límits d'aquesta forma d'organització política, i quines eren les seves funcions i les manifestacions principals dels seus poders.

Els autors expliquen com aquest sistema d'imperis donà pas a Europa a un sistema d'entitats jurisdiccionals de certes monarquies (i unes quantes repúbliques) que es van formar i enfortir gradualment des del segle XV fins al XVIII. Identifiqueu els exemples que els autors donen, i quines són les monarquies

es que consideren «absolutistes» i «constitucionals». Fixeu-vos especialment en les transformacions que va implicar la Pau de Westfàlia de 1648 per a l'organització territorial del continent.

Tingueu en compte la reflexió que fan els autors sobre l'heterogeneïtat dels sistemes imperials davant la relativa homogeneïtat d'un estat nació contemporani. Considereu les facilitats, els problemes i els reptes que aquest nou sistema comporta, i tingueu-ho en compte quant al vostre estudi de cas específic. Segons l'estat que analitzeu com a estudi de cas, plantegeu-vos si parteix d'uns fonaments institucionals imperials, identifiqueu quins són i mireu com va canviar la situació davant la seva eliminació, és a dir, com el nou estat nació va reformular el llegat imperial.

També heu de considerar quins elements, segons els autors, faciliten la cohesió d'un territori concret, quines són les institucions que intervenen, on té lloc aquesta transformació, i quines són les conseqüències per a les societats contemporànies. Cal que tingueu en compte els canvis socials i econòmics que es produeixen com a resultat d'aquest canvi, i plantejar en quina mesura aquests canvis són els condicionants de la metamorfosi en l'àmbit polític que estudeu.

2.2. L'estat modern

Fa 600 anys, a la major part del món, el poder estava fragmentat. L'autoritat emanava de diferents fonts i afectava la vida de les persones de formes molt diferents. No hi havia codis legals unitaris que tinguessin jurisdicció sobre el conjunt dels habitants d'un determinat territori, les fronteres d'aquests espais eren difuses i les competències i jerarquies se solapaven. A Europa, els sobirans tenien poders molt limitats, sovint circumscrits en un territori molt petit, o durant moments purament cerimonials. Aquest sistema policèntric s'anomena feudalisme, i correspon no només al sistema d'organització política, sinó també a l'econòmic. A partir de l'època de l'anomenat Renaixement (1453-1527), aquesta situació va començar a canviar a Europa. Els sobirans de certes entitats polítiques, particularment els regnes de Castella, França i Anglaterra, van començar un difícil procés d'enfortiment de la seva autoritat davant la dels senyors feudals. Gradualment, el poder es va centralitzar a mesura que aquestes monarquies desenvolupaven estructures de recaptació fiscal i burocràcies administratives ordenades, d'acord amb una certa meritocràcia i, eventualment, exèrcits i armades permanents.

Durant el mateix període, arreu del món trobem d'altres exemples de centralització de l'autoritat en processos que tenen similituds amb el cas europeu. El més obvi és el cas de la dinastia Ming, a la Xina (1368-1644), que va expulsar els mongols del país, i va establir un sistema polític molt jeràrquic i altament burocratitzat, centrat en la figura de l'emperador. Al Japó, la fi de més d'un segle de guerres entre una multitud de senyors feudals que dominaven el país, i l'establiment de l'anomenat shogunat Tokugawa el 1600, va suposar un enfortiment de l'autoritat central i una evolució cap a un estat modern.

A Pèrsia, durant el mateix període, va tenir lloc l'enfortiment de la dinastia safàvida (1501-1736), davant l'amenaça del poderós imperi otomà dins del qual també es van desenvolupar estructures d'estat cada cop més complexes en els segles XVI i XVII. Processos similars van tenir lloc durant el segle XV a Mèxic i Perú a mesura que els imperis mexica (erròniament conegut com asteca) i inca articulaven estructures de recaptació fiscal i d'organització militar, tot centralitzant l'autoritat sobre un àmbit territorial cada cop major. Tot i que la conquesta espanyola d'aquests imperis va significar, en bona mesura, una interrupció d'aquest procés, l'articulació colonial d'aquests territoris va ser-ne hereva, i es va aixecar sobre els fonaments establerts pels mexiques i pels inques. El mateix es pot dir respecte a l'articulació de l'imperi britànic a l'Índia a partir del llegat de l'imperi mogol (1526-1707). A l'Àfrica trobem exemples com el cas de la construcció de l'estat que va tenir lloc als regnes de Ndongo i Matamba, a l'actual Angola, sota el regnat de la reina Ana Nzinga (1624-1663).

Però, tornant a Europa, cal remarcar que la competència entre aquestes noves entitats polítiques centralitzades va originar una especialització en tecnologia i organització militar, i en les estructures feudals que en facilitaven el finançament. No obstant això, teòricament, dins d'aquests estats enfortits subsistien les autoritats del sacre emperador romanogermànic i del papat. El conflicte entre les pretensions hegemòniques imperials i eclesiàstiques va arribar al seu punt culminant en la Guerra dels Trenta Anys (1618-1648), després de la qual va quedar palesa la inhabilitat d'un sol estat d'aconseguir el domini sobre Europa. La Pau de Westfàlia (1648), que va posar fi al conflicte i va reconèixer la jurisdicció independent en tots sentits dels sobirans dins dels seus territoris, va suposar l'emergència i reconeixement formal de l'estat modern. Durant els següents cent cinquanta anys, els estats sorgits d'aquests tractats encara van centralitzar més la seva autoritat, culminant en l'anomenat estat absolutista, tipificat per la França de Lluís XIV (1643-1715). Mireu la síntesi que fa l'historiador Felipe Fernández-Armesto d'aquest procés en següent requadre:

Factors contribuïdors a la construcció de l'estat a Europa		
Esdeveniment històric	Factors determinants	Conseqüències socials i polítiques
Renaixement: desenvolupament del pensament polític «occidental»	La sobirania esdevé la forma dominant per a identificar un estat Retenir poder es converteix en la motivació política dominant La necessitat de cooperació internacional fa que se signin lleis marítimes comercials	<i>El Príncep</i> , de Maquiavel, esdevé una guia per a obtenir i mantenir el poder La llei de nacions esdevé un factor perquè els estats reconeguin la sobirania d'altres estats «La fi justifica els mitjans» assegura la supervivència de l'estat

Adaptat de: Fernández-Armesto, Felipe (2007). *The World. A History* (vol. 2, pàg. 645). Nova Jersey: Pearson Prentice Hall.

Factors contribuïdors a la construcció de l'estat a Europa		
Esdeveniment històric	Factors determinants	Conseqüències socials i polítiques
Dominació espanyola: 1500-1600	Accés a les mines de plata de Mèxic i Perú Monarquia relativament unificada; aristocràcia ennoblida per servei; jerarquia religiosa Desenvolupament de forces navals i militars superiors Connexions dinàstiques	La primera superpotència colonial rica controla Portugal, gran part d'Àfrica, Àsia, Amèrica central i del sud; desafia Anglaterra i França; controla gran part d'Itàlia, Holanda i Alemanya El declivi econòmic i militar al segle xvii deixa la porta oberta a d'altres estats europeus
Transformació social d'Europa	Les unitats familiars més petites esdevenen la principal unitat social Matrimonis entre famílies aristocràtiques i reials Expansió del rol de la dona com a model moral	Els conflictes religiosos sobrepassen els conflictes de classe Augmenta la llibertat econòmica i les oportunitats per als residents urbans Les nocions tradicionals de noblesa esdevenen arcaïques El «progrés occidental» esdevé un model per a Pere el Gran, de Rússia, i per a d'altres

Adaptat de: Fernández-Armesto, Felipe (2007). *The World. A History* (vol. 2, pàg. 645). Nova Jersey: Pearson Prentice Hall.

2.2.1. Anderson: *El Estado absolutista*

El primer pas formatiu cap a l'emergència de l'estat nació, tal com s'entén arreu del món en l'actualitat, és la configuració de l'estat modern a Europa als segles XVI-XVIII. Quan feu la lectura del text d'Anderson, fixeu-vos com l'autor caracteritza el sistema d'organització política feudal prevalent a Europa abans que tingués lloc l'emergència de l'estat absolutista. Anderson relaciona el primer amb la fluïdesa jurídica i la mobilitat territorial de les elits, i el segon, amb l'estatisme, que permet l'acumulació de capitals. Identifiqueu com justifica l'autor aquesta idea i valoreu-ne la importància en relació amb els vostres casos d'estudi. És important que preueu atenció al paper de les ciutats en la configuració del nou model, així com en l'impacte de determinades tecnologies (que s'han d'identificar) en la dissolució de la viabilitat del poder de l'aristocràcia militar feudal característica de l'edat mitjana. D'acord amb l'autor, quins són els països que exemplifiquen millor aquest canvi?

Cal que valoreu les transformacions que assenyala Anderson en relació amb l'evolució del dret civil i el seu impacte en l'evolució de les institucions polítiques. Anderson tipifica els trets característics de l'estat absolutista. Identifiqueu les idees principals que presenta sobre com van evolucionar l'exèrcit, la burocràcia, el sistema tributari, l'organització del comerç interior i exterior, i la diplomàcia. Fixeu-vos en la distinció que fa l'autor sobre l'evolució històrica de l'absolutisme a l'est d'Europa, i trobeu quins són els factors decisius per a l'aparició de l'estat centralitzat en aquesta part del món. Penseu quin paper van tenir les guerres que van esclatar entre els diferents països de la regió. Identifiqueu l'exemple que dona l'autor d'un país en el qual l'aristocràcia militar no va fer concessions a un poder central, i valoreu les conseqüències

que va tenir aquesta situació d'acord amb l'autor. Penseu si en el vostre estudi de cas hi ha situacions semblants. Procureu anotar també els factors intrínsecs que van facilitar la centralització de l'estat a l'est d'Europa.

2.3. L'estat nació

Les revolucions atlàntiques (francesa, americana i haitiana) i les independències de les repúbliques i imperis llatinoamericans i de Grècia entre 1776 i 1829 van sacsejar el panorama de les formes d'organització política de manera profunda i irreversible. A partir d'aquest període, les formes tradicionals de justificació del poder van perdre el seu prestigi. Des d'aleshores, les persones al capdavant dels estats van haver de trobar la manera d'establir la seva autoritat i justificar-la davant d'una població determinada. Per a dur a terme aquesta difícil tasca, va caldre estimular la consciència d'unes comunitats imaginades encaminades a vetllar pel bé comú, i diferenciades les unes de les altres. Què significava exactament aquesta comunitat, i qui en formava part, va ser objecte d'interminables debats arreu del món. Les noves formes d'organització política sorgides durant aquest període i l'immediatament posterior a les revolucions liberals europees de 1848 van donar lloc al naixement de l'anomenat estat nació liberal. En la segona meitat del segle XIX, la unificació d'Itàlia i Alemanya van exemplificar aquesta nova forma d'organització política.

En paral·lel a l'evolució d'aquest model d'estat a Europa i Amèrica, durant el segle XIX, i particularment amb l'esclat de la revolució industrial, les diferents potències europees expandien la seva influència i control per Àsia i Àfrica amb la finalitat de trobar matèries primeres i mercats per als seus productes, tot exportant la idea de l'estat nació. Al final del segle i començament del segle XX, diversos moviments nacionalistes s'havien articulats per tot el món. A mesura que les antigues colònies van assolir la seva independència, sobretot a partir de la fi de la Segona Guerra Mundial i durant els anys 1960, els nous estats es construïren seguint aquest model.

En bona mesura, tecnologies com el telègraf i el ferrocarril van facilitar l'articulació d'aquestes noves entitats polítiques que tendien cap a l'homogeneïtzació dels seus habitants. En aquest context, un factor crucial va ser l'establiment de sistemes educatius que reforcessin les comunitats imaginades i donessin sentit a l'estat nació.

2.3.1. Eric Hobsbawm: *Nación y nacionalismo desde 1780.*

Programa, mito y realidad

L'historiador Eric Hobsbawm fa una investigació sobre els orígens del nacionalisme i la diferència entre aquest i la nació, així com la relació d'ambdós conceptes amb l'estat. La seva lectura és ineludible si es vol comprendre la complexitat del procés de fonamentació de l'estat nació, i com ha evolucionat aquest terme històricament.

Cronologia

Fixeu-vos com l'autor il·lustra la importància de l'emergència dels estats nació com a factor clau en la història dels darrers 200 anys amb el seu escenari d'un viatger extraterrestre que visita la Terra. Reflexioneu sobre la validesa d'aquesta asserció i poseu-la en relació amb la manera com l'esdeveniment del nacionalisme i l'organització de l'estat nació han transformat la societat del vostre estudi de cas.

Hobsbawm s'interessa a insistir en la relativa novetat de l'emergència dels nacionalismes. Fixeu-vos com planteja la qüestió de l'antiguitat de les nacions. Penseu per què l'autor fa servir diccionaris com a font històrica i què demostra amb la seva anàlisi, i identifiqueu quin diccionari concret utilitza per a sustentar la seva hipòtesi. Heu de tenir clara quina és per a Hobsbawm la cronologia de la definició moderna del nacionalisme, és a dir, en quin període la paraula adquireix la seva connotació contemporània. Cal que prengueu nota de l'evolució històrica del terme, i que la poseu en relació amb la cronologia de construcció d'un estat nació en l'àmbit territorial del vostre estudi de cas.

Conceptes

Reflexioneu sobre les raons que dona l'autor per a descartar les definicions tradicionals de *nació* en relació amb els estats nació. En aquest sentit, fixeu-vos en la resposta que dona Hobsbawm a la següent pregunta: des de quan existeixen les nacions tal com s'entenen a l'actualitat? Identifiqueu la hipòtesi de l'autor sobre quin fenomen és primer: la nació o l'estat. Un cop establerta la cronologia del concepte de *nació*, Hobsbawm reflexiona sobre el «principi de nacionalitat». Fixeu-vos en els efectes que, d'acord amb l'autor, va tenir aquest principi entre els anys 1830 i 1880.

Dimensions

Hobsbawm reflexiona sobre la tradició històrica d'analistes de l'estat nació, i esmenta algunes idees proposades per l'escola històrica alemanya. Cal que tingueu presents les conclusions que fan aquests teòrics sobre les dimensions territorials d'una entitat política i la seva viabilitat. També és important que retingueu quins avantatges pronosticaven aquests autors sobre el futur dels grans estats. En aquest sentit, preneu nota del comentari que fa Hobsbawm sobre quan es van començar a considerar més seriosament els estats petits, i quins exemples en dona. Penseu com els propulsors dels moviments nacionalistes del vostre estudi de cas tracten les dimensions territorials del país. Reflexioneu per què Hobsbawm pensa que els moviments nacionalistes eren moviments d'unificació, i debateu-ho si veieu aquest paradigma en el vostre estudi de cas.

Classificació

Identifiqueu els quatre criteris de classificació d'un país com a estat nació que proposa Hobsbawm, i intenteu classificar el país corresponent al vostre estudi de cas. Mireu la distinció entre els diferents sentiments protonacionalistes, i la reflexió que fa l'autor sobre les identifications supralocals. L'autor dona exemples i reflexiona al voltant de diferents factors que potencialment i històricament han servit d'amalgamadors de col·lectius de persones: la llengua, l'ètnia, la religió i les entitats polítiques preexistents en un territori determinat. En el cas de la llengua, preneu nota dels exemples que planteja Hobsbawm per a fer referència al rol dels idiomes com a factor diferencial entre grups humans, i de la definició del nacionalisme filològic. Valoreu també la problemàtica d'identificació nacional amb una determinada ètnia. Quant a la religió, fixeu-vos en la distinció que fa entre el poder de cohesió de la religió organitzada i el que tenen les icones o símbols religiosos, i preneu nota dels exemples que dona l'autor. Pel que fa a la identificació nacional amb entitats polítiques del passat, penseu per què es tracta d'una qüestió complexa i de debat, tenint en compte, novament, els casos a què fa al·lusió Hobsbawm. Penseu en quina mesura aquests factors van influenciar el desenvolupament del nacionalisme i l'organització de l'estat nació corresponent al vostre estudi de cas. És important que considereu que el nacionalisme i l'estat nació d'un determinat territori es poden expressar en més d'un dels factors que estudia Hobsbawm. Valoreu quins d'aquests (la llengua, l'ètnia, els símbols religiosos o el passat) són presents en el vostre estudi de cas, i si un preval sobre la resta, o no.

2.3.2. Gellner: *Naciones y nacionalismo*

És important que tingueu en compte que, pel context en el qual les va formular, les idees de Gellner són fortament derivades de la historiografia marxista pel que fa a la percepció dels canvis històrics en relació amb les transformacions en l'organització del treball. Malgrat que algunes formulacions que presenta poden semblar una mica antiquades, és interessant observar la importància que l'autor atribueix al rol que té l'accés universal a l'educació en la formació d'un discurs nacionalista, sobretot quant a la relació que té aquest procés amb el trencament amb estructures d'organització prèvies, particularment els imperis.

Penseu per què el primer que fa Gellner és intentar formular una definició del nacionalisme, i valoreu com l'entén com una teoria de legitimitat política. Quina reflexió fa sobre l'homogeneïtat amb referència a la societat on cal formular un estat nació? Fixeu-vos en la definició d'estat del sociòleg Max Weber que recull Gellner, i preneu nota de la definició que fa del concepte d'estat i el rol que hi tenen les institucions. Tot seguit, mireu els exemples d'entitats polítiques històriques relacionades, o no, amb l'estat, particularment les idees que presenta l'autor sobre les societats pastorals d'Àsia central. Apunteu també la metàfora que fa servir Gellner per a expressar la necessitat inherent de nacionalitat que han assolit les persones, i quin és el factor decisiu que, segons l'autor, converteix els ocupants d'un territori determinat en una nació.

Gellner observa una relació entre la divisió política del treball i la formació de l'estat. És important que sigueu capaços d'explicar els principals punts d'aquesta afirmació, sobretot com explica la dispersió del poder dins d'una societat, lligat al monopoli de la violència i l'assoliment de l'ordre. En els vostres casos d'estudi hauríeu de valorar si hi ha o no situacions semblants a les que planteja l'autor. Feu també una valoració sobre com s'ha repartit històricament el poder al país que estudiieu, i quin rol han tingut l'educació i la monopolització de la violència en un determinat agent (que heu d'identificar) en la formació de l'estat nació.

Mireu la tipologia dels nacionalismes que fa Gellner. Segons l'autor, el manteniment de l'ordre social dins d'un estat no està repartit entre els individus, és a dir, abans de la formació de l'estat, el poder està fragmentat. Pateu atenció a la reflexió que fa Gellner sobre què passa quan en una població homogènia existeixen diferències significatives entre les poblacions rellevants i hi ha accés universal a l'educació, i anoteu els nacionalismes històrics que esmenta corresponents a aquesta situació. Fixeu-vos en l'esquema de situacions socials que permeten, o poden frustrar, el nacionalisme. Valoreu on situaríeu el país del vostre estudi de cas dins d'aquestes tipologies (1-8).

Identifiqueu la reflexió que recull Gellner de Plamenatz sobre la diferenciació entre nacionalisme a l'Europa de l'Oest i a l'Europa de l'Est. Compareu-la amb la que fa Perry Anderson quant a l'absolutisme. Cal que tingueu presents aquestes idees, i avalueu-ne la validesa en el vostre estudi de cas. Per últim, recolliu alguns detalls sobre la hipòtesi que presenta Gellner en relació amb el nacionalisme de diàspora.

2.4. La crisi de l'estat modern i l'estat totalitari

La catàstrofe política, social, cultural i, sobretot, econòmica que va suposar la Primera Guerra Mundial (1914-1918), va determinar en bona mesura el rumb de l'evolució de les manifestacions del poder durant el segle xx. En particular, entre bona part de la població de molts països d'arreu del món es va generalitzar una sensació d'ineptitud de l'estructura organitzativa i institucional dels diversos governs sorgits arran dels acords de pau (entre els quals hi ha el Tractat de Versalles) que van posar fi al conflicte. El descontentament entre la població sobre el desenllaç del conflicte en països com Itàlia i Alemanya, però també la Xina, l'Índia o el Japó, va créixer durant els anys vint i trenta en paral·lel amb un increment en la desconfiança en les institucions estatals que ja hi havia. En països com Rússia, Mèxic o Portugal, l'esclat de revolucions populars havia suposat un trencament radical amb els sistemes de govern i d'organització política anteriors. Gradualment, diversos grups sorgits d'aquest context van adquirir una estructura organitzativa més forta i arribaren a plantejar fórmules alternatives d'estat utilitzant sovint discursos populistes.

Aquestes noves modalitats d'estat, sorgides de la crisi de l'estat nació liberal del segle XX, tipificades pel feixisme italià, el nazisme alemany o l'estalinisme soviètic, però on també podríem incloure la Xina de Mao o els règims populistes de Lázaro Cárdenas, Juan Domingo Perón i Getúlio Vargas, a Mèxic, Argentina i Brasil respectivament, conformen el que s'anomenen règims populistes o totalitaris. Malgrat que no es poden considerar equivalents i que presenten característiques ideològiques, polítiques i socials molt diverses, aquests estats tenen en comú la reverència per un líder o un partit polític únic, que es considera la màxima expressió de l'entitat política. També comparteixen una expansió de l'estructura estatal fins a cobrir tots, o gairebé tots, els aspectes de la vida dels habitants del país. La major part dels estats totalitaris s'expressen en termes ultranacionalistes i propugnen l'organització de tots els recursos nacionals cap a una lluita contra els enemics interns i externs del règim, que esdevé sinònim de la nació i l'estat.

2.4.1. Linz: *Totalitarian and Authoritarian Regimes*

Més que una reflexió històrica, Linz presenta una anàlisi sobre l'estat des de la teoria política i, per tant, haureu d'aproximar-vos-hi de forma diferent. El treball de Linz tipifica i pretén classificar un gran ventall d'estats autoritaris, alguns dels quals denomina estats totalitaris. Per aquesta raó, es pot dir que es tracta d'un assaig taxonòmic, o de classificació, de diverses entitats polítiques d'acord amb uns criteris determinats que l'autor explica.

Com que aquest procés de separació comporta seriosos reptes (sempre hi ha excepcions, i excepcions de les excepcions), Linz comença per definir els conceptes més primaris d'*absolutisme* i de *despotisme*. Fixeu-vos com defineix aquesta tipologia d'estat a partir de la idea de falta de límits a l'autoritat, i la correlació que estableix Linz entre l'estat de dret i les dictadures. Reflexioneu per què fa referència al concepte de *guerra total* de Ludendorff. Identifiqueu la definició que dona per al que anomena «democràcies tutelars», i penseu per què l'autor es pregunta si hi ha una connexió entre la riquesa dels habitants d'un país i l'assoliment d'un sistema democràtic. De la mateixa manera, pareu atenció a la formulació de la definició de dictadura constitucional, i la conjuntura entre els moments de crisi i l'emergència d'una dictadura. Feu una valoració de quines són les conseqüències lògiques d'aquestes idees i relacioneu-les amb el vostre estudi de cas.

També cal que identifiqueu la tesi de Linz sobre els sistemes de partit únic. Sobretot, feu una valoració de la relació que observa l'autor al voltant de la participació en la burocràcia dels partits únics. Per últim, reflexioneu sobre les idees que presenta l'autor sobre la competència i els reptes interns en un règim totalitari.